

Саме тому публічний контроль є довільною формою громадської участі щодо нагляду за діями інститутів управління, яка безумовно регламентується правовими нормами, санкціонованими з боку держави. Загалом, саме таке розуміння сутності публічного контролю дозволило авторові чітко визначити поняття публічної влади та вказати її складові елементи [14].

Особливу методологічну цінність у розумінні сутності публічного контролю складає підхід А.Д. Хлопіна. В межах цього підходу, публічний контроль розглядається як необхідна умова демократизації сучасної системи управління суспільно-політичним та економічним розвитком. Відтак, саме публічний контроль являє собою «можливість для громадян та обов'язок для держави здійснювати свою діяльність відкрито, прозоро та не заангажовано». Завдяки цьому публічний контроль розглядається як інструмент регулювання форм впливу громадян на дії влади. Дана теза вченого, базується на необхідності обґрунтувати розуміння публічного контролю через сферу втручання громадян у справи державної влади [12, с. 124].

Таким чином, здійснений нами аналіз сутності публічного контролю, представленого у контексті сучасних дослідницьких підходів, дозволив конкретизувати його зміст в окремих наукових школах. Відповідно до цього, нами запропоновано визначення публічного контролю як важливого інструменту демократичного суспільства, покликаного оптимізувати систему діяльності органів державної влади в сучасних умовах суспільно-політичного розвитку.

Виходячи із такого контексту розуміння публічного контролю, більшість вчених є одноставними, обґрунтовуючи думку про те, що публічний контроль є імперативним та диспозитивним методом регулювання системи публічних відносин у суспільстві. На їх думку, публічний контроль є важливим соціальним інститутом нагляду громадян за діями держави, який чітко регламентується базовими принципами правового регулювання. Відтак, саме публічний контроль дозволяє відображати інтереси суспільства загалом у повному обсязі, а також здійснювати безпосередній вплив на суспільні відносини.

Загалом, переважна більшість вчених, конкретизуючи сутність публічного контролю, розглядає його в односторонньому практико-прикладному порядку, завдяки чому вилучаються його методологічні складові і поза увагою, лишається проблема генези публічного контролю в умовах розвитку громадянського суспільства. Однак з огляду на здійснене нами дослідження, в контексті вітчизняних наукових підходів проблема публічного контролю й досі не отримала належної розробленості, що й обумовлює потребу подальшого розроблення змісту даної проблематики. Саме тому однією із важливих методологічних проблем, які постають у даному контексті є з'ясування принципів інституціоналізації сфери реалізації публічного контролю. Такі принципи повинні чітко прописувати процесуальні форми безпосереднього громадського впливу на систему регулювання суспільної життєдіяльності.

Література.

1. Агарков М.М. Ценность частного права / М.М. Агарков // Правоведение. – 2002. – №2. – С. 80–111.
2. Баранов Н.А. Гражданские движения в России: проблемы взаимодействия / Н.А.Баранов // Россия и современный мир: проблемы политического развития: мат. III Международн. межвузовской научной конф. – Москва, 12-13 апреля 2007 г. – в 2 ч. – Ч.1. / Под ред.

Д.В. Васильева. – М. : Институт бизнеса и политики, 2007. – С. 377–386.

3. Белокурова Е. В. Концепция гражданского общества и современная российская политика // Политическая наука. – 2003. – №1. – С. 21–38

4. Белокурова Е. Концепция гражданского общества в российском прочтении: Обзор публикаций последних лет / Е.Белокурова // Граждане и власть: Проблемы и подходы / Под ред. Г.М.Михалевой, С.И.Рыженкова. – СПб.: Летний сад, 2001. – С. 56–112.

5. Лукашук И.И. Глобализация, государство, право, XXI век / И.И.Лукашук. – М.: Спарк, 2000. – 400 с.

6. Путьеводитель по прецедентной практике Европейского суда по правам человека за 2003 год / науч. ред.-сост. Ю.Ю. Берестнев, М.В. Виноградов; пер. с англ. В.А. Власихина. – М.: Новая Юстиция, 2005. – 526 с.

7. Скогорев А.П. На подступах к публичной политике / А.П.Скогорев // Полис. – 2005. № 6. – С. 37–54.

8. Современная социальная теория: Бурдые, Гидденс, Габермас, Такарани. – Новосибирск: Изд-во НГУ, 1995. – 511 с.

9. Тихомиров Ю.А. Развитие теории конституционного права / Ю.А.Тихомиров // Государство и право. – 2006. – № 7. – С. 4–16.

10. Тотьев К.Ю. Публичный интерес в правовой доктрине и законодательстве / К.Ю.Тотьев // Государство и право. – 2002. – № 9. – С. 25–37.

11. Туманов В.А. Европейский суд по правам человека. Очерк организации и деятельности / В.А.Туманов. – М.: НОРМА, 2001. – 371 с.

12. Хлопин А.Д. Гражданское общество в России: идеология, утопия, реальность / А.Д.Хлопин // Pro et Contra. – 2002. – №1. – С. 120–145.

13. Шабров О.Ф. Политическая власть, ее эффективность и легитимность / О.Ф. Шабров // Политология. – М., 2002. – С. 377–411.

14. Шомина Е.С. Общественное участие в управлении / Е.С. Шомина // Политая. 1998-1999. – № 4. – С. 56–74.

УДК 323.213:342.725

Наталія Чередник

МОВЛЕННЄВА ДОБРОЗВИЧАЄВІСТЬ – ЕКВІВАЛЕНТ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ

Розглянуто мовленнєву поведінку як рівноцінну складову кращих здобутків мовного досвіду українського народу. Зосереджено увагу на мовленнєвій доброзвичаяєвості як творчому потенціалі української нації. Проаналізовано тісний зв'язок мовленнєвої доброзвичаяєвості з правилами звертання, привітання, вибачення, подяки.

Ключові слова: мовленнєва поведінка, творчий потенціал, мовленнєва доброзвичаяєвість, звертання, привітання, вибачення, подяка, побажання.

Відомо, що самовираження як особистості, так і суспільства відбувається через досягнення внутрішніх

законів, які спершу пізнаються засобом мови, а згодом спроектуються на їх життя. З огляду на це, є очевидним, що на шляху стверження будь-якої нації, зреалізації її творчих можливостей у межах здорового державного організму мова посідає одне з чільних місць.

Еквівалентом діяльності української нації, спрямованої на створення духовних і матеріальних цінностей, є мовленнєва доброзвичаєвість як сукупність тих знань, умінь, що є здобутком багатьох поколінь і своєрідною школою життя для нащадків.

Питання мовленнєвої поведінки завжди було предметом наукового інтересу дослідників. Особливої актуальності воно набуло за часів незалежності України, коли перед нашою нацією постало питання відновлення доброзвичаєвих мовленнєвих правил; виникла потреба у професіоналізації державної служби, підвищенні рівня культури мовлення, дискурсивних навичок, комунікативної діяльності державних службовців, техніки ведення діалогу.

Мовну культуру та комунікативну лінгвістику досліджували такі мовознавці, як: І. Огієнко, С. Жовтобрюх, С. Головащук, Б. Головін, О. Пономарів, А. Коваль, З. Мацько, Л. Мацько, О. Сербенська, Н. Бабич, Ф. Бацевич та ін.

У галузі державного управління культуру мовлення як складову управлінської культури розглядають: В. Князєв, М. Мельник, Н. Нижник, І. Плотницька, П. Редін, Т. Рукас, С. Шумовицька, О. Козієвська, З. Кудрявцева та ін. У працях цих науковців зосереджено увагу на важливості культури мовлення в професійно-кваліфікаційній характеристиці фахівців, на її значенні у формуванні іміджу державного службовця.

Слід зазначити, що в сучасних дослідженнях до складу мовленнєвої культури відносять духовність, інтелігентність, гармонійне узгодження найкращих людських якостей, моральну культуру, освіченість, сукупність знань, професійних навичок та умінь.

Проте, на нашу думку, є науково доречним розглянути мовленнєву поведінку як рівноцінну складову кращих здобутків мовного досвіду українського народу, а також як перспективу подальшого розвитку. Адже, передусім, у мовних стереотипах поведінки поряд із традиціями, ціннісними орієнтаціями, культурою виявляється самотність кожного народу, концентруються національна вдача, національний характер, що формувалися упродовж віків, здобуваючи право на еволюцію. Українські дослідники В. Іванишин і Я. Радевич-Винницький наголошували: «Мова забезпечує вічність культури. Вона пов'язує культуру етносу в один безперервний процес від минулого через сучасне до майбутнього. Щоміцніші позиції займає мова в суспільстві, то надійніші перспективи культури» [6, с. 142–143].

Мовленнєву поведінку в соціумі регулює мовленнєва доброзвичаєвість. **Мовленнєва доброзвичаєвість** – це національний кодекс словесної добропристойності, правила ввічливості, сукупність національно-специфічних стійких формул спілкування, прийнятих суспільством для встановлення контакту співбесідників, підтримання спілкування в благозичливій тональності.

Мовленнєві добрі звичаї сформувалися історично в культурних верствах нашого народу й передаються від покоління до покоління як еталон порядної поведінки, виразник людської гідності та честі. Мовленнєвий досвід українців, витоки якого в пракультури, зберігає традиційну структуру виразів, не є закритою системою: їй властиві гнучкість, самотність. Відповідно до кон-

кретних практичних потреб суспільство вносить у цю систему певні корективи, спрямовані на подальше її вдосконалення і розвиток.

Праджерела української мовленнєвої добропристойності зосереджені в родових принципах, що закорінені в словах. Поведінковими приписами, за якими українці виховувалися століттями, стали слова: «*Красне словечко тишить сердечко*», «*Слово чемне кожному приємне*», «*Яке «помагайбі», таке й «доброто здоров'я*», «*Красне слово – золотий ключ*» тощо.

Сукупність усіх можливих доброзвичаєвих мовних форм указує на спосіб життя нації, що знайшло своє відображення в афоризмах: «*Що маєш казати, то наперед обміркуй*», «*Дав слово – виконай його*», «*Слухай тисячу разів, а говори один раз*», «*Говори мало, слухай багато, а думай ще більше*».

У такий спосіб можемо вважати, що мовленнєві добрі звичаї сформувалися історично в культурних верствах нашого народу й передаються від покоління до покоління як еталон порядної поведінки, виразник людської гідності та честі. Доказом цього є історичні спогади, які залишили по собі ті, хто не стояв осторонь мовної спадщини нашого народу. Зокрема, поборник національного відродження, член «Руської трійці» Я. Головацький у статті «Слова вітання, благословенства, чемності і обичайності у русинів» засвідчував: «Його [народу] вітання, прощання, просьби, перепроси, понука, благословення дихають одним духом доброти, сердечні, ніжні, богобійні, а заодно чесні та гідні чоловіка» [3, с. 259].

Структуру української мовленнєвої доброзвичаєвості визначають основні елементи комунікативних ситуацій, як-от: *звертання, привітання, прощання, вибачення, подяка* тощо.

Звертання – найяскравіший і часто вживаний вид мовленнєвої поведінки. Суть його полягає в тому, щоб назвати співрозмовника, з метою привернути його увагу, звернутися з проханням чи пропозицією.

Вибір стандарту мовленнєвої поведінки, доброзвичаєвих формул залежить, зазвичай, від внутрішніх якостей людини, проте очевидними є мовленнєві традиції комунікативного національного середовища.

Мірилом людяності в українській духовній традиції було ставлення до батьків, яке знайшло своє відображення в народному мелосі: «*Шануй вітця і матір – благо тобі буде*», «*Шануй батька й неньку, то буде тобі скрізь гладенько*», «*Хто батька-матір зневажає, той добра не знає*», «*Без матері і сонце не гріє*» тощо.

В українській родині однаково важлива роль належить як батькові, так і матері («*Чоловік у домі глава, а жінка – душа*», «*Без хазяїна двір, а без хазяйки хата плаче*»). Слово батько для дитини має авторитетне значення («*Не послухаєш тата, послухаєш ката*»). Багатозначними були й залишаються результати його виховного впливу («*Не навчив батько – не навчить і дядько*», «*Батько – рибалка, тоді й діти у воду дивляться*», «*У ледачого пасічника і бджоли ледачі*», «*Хороші діти – це честь батька й матері*», «*Яка хата – такий тин, який батько – такий син*», «*Молодь багата мудрістю мамі і тата*»).

У живому мовному спілкуванні слова *батько* і *мати* вимовляються шанобливо й поважно. З їх образами пов'язується утвердження добра, правди і справедливості («*Тільки у світі правди, що рідний отець та мати*»).

За народною традицією, на знак глибокої поваги діти звертаються до матері і батька ввічливо – на «Ви».

Стилістичні функції звертань в українській мові посилює кличний відмінок, який узвичаївся ще з

церковнослов'янської мовної традиції. Так, у часи Київської Русі поширеними були звертання: *Боже, Ісусе Христе, княже, князю, дружино, людіе, Олеже*. Наприклад: «*Володимиръ же радъ бывъ, яко позна Бога самъ и людие его, и възрѣвъ на небо и рче: «Боже великій, створивый небо и землю! Призри на новыя люди своя, вдай же имъ, Господи, увѣдѣти тебе, истиннаго Бога... Благословенъ Господь Ісусъ Христос, иже възлюби новыя люди, Русскую землю и просвѣти ю крещениемъ святымъ. Тѣм же и мы припадаемъ к нему, глаголюще: Господи Ісусе Христе! Что ти воздамы о всихъ... »*» [11, с. 184 – 186].

Слід зазначити, що форми *княже, Олеже* є архаїзмами і доречні у творах із життя минулих епох.

Давнє українське звертання *товаришу* було відновлене наприкінці XIX – початку XX ст. як форма звертання в інтелігентському середовищі у своєму первинному значенні: 1) людина, яка спільно з ким-небудь виконує якусь справу (від слова «товар»), бере участь у якихось діях, співучасник чого-небудь; компаньйон, спільник; 2) людина, зв'язана з кимось-небудь дружбою, щирий друг, приятель, брат, панібрат [10, с. 546].

У часи УНР в офіційному вжитку переважали звертання *пане, пані, панове*, рідше – *добродію, добродії* (із прикметниковими означеннями – *високодостойний, високоповажний, вельмишановний*). Наприклад: *Вельмишановний пане посол! Високоповажний пане міністре! До вас звертаюся, добродію*. Слово «товариш» уживалося в значенні «заступник», як-от: *Призначити товаришом міністра закордонних справ П. Темницького* [7, с. 311].

Революція 1917р. внесла докорінні зміни у мовний етикет і найперше у формули звертання. З мови поступово витіснилися звертання *пане і пані, добродію і добродійко*, так що сфера їх застосування надзвичайно зменшилася. Натомість активно стали використовуватися звертання *товаришу, громадянине і громадянко*, але правила їх уживання досить сильно відрізнялися від правил дореволюційних звертань.

Протягом цього періоду розвитку української мови поширеним способом привертання уваги є звертання на ім'я та по батькові, що безпосередньо засвідчують писемні джерела XI – XX ст. У давньоруську добу ця форма була, насамперед, засобом ідентифікації особи. Наприклад: «... *и посласта ко Давыдови Святославовичю...*» [11, с. 466].

Суттєвим у вирішенні проблеми питомості тієї чи іншої форми звертання, на думку С. К. Богдан, має стати не книжна, а усно-розмовна традиція українського народу, яка надає перевагу звертанням на ім'я або *пане/пані/панно/панчю + ім'я* (у товаристві, у родинному колі, серед друзів, колег) або *пане/пані/панно + прізвище та ім'я й по батькові* (в офіційній обстановці) [1, с. 376].

Є підстави вважати, що офіційна величальна функція закріпилася сьогодні за звертанням *пане (пані, панове)*. Здебільшого в усному спілкуванні послуговуються цим звертанням у поєднанні з прізвищем або назвою особи за фахом чи родом діяльності. Наприклад: *пане Бондар, пане професоре, пане ректоре*. Це шанобливо-ввічливе звертання поширилося в українській мові під впливом польської, у якій воно має нейтральне значення, а як офіційне звертання до високопоставлених привілейованих верств суспільства «Словник староукраїнської мови XIV–XV ст.» фіксує його з XIV ст. Пізніше ця словоформа узвичаїлася як ввічлива у звертанні до людей незалежно від їх соціального становища в інтелігентному, потім селянському середовищі. Насправді слово *пан* у грецькій міфології означає

«покровитель усієї природи; господар». Уживання в усній народній мові звертань *пане-брате, пане-господарю, пане-сватове* є засобом вираження шанобливого ставлення до господаря дому або почесного гостя.

Звертання *добродію (добродійко, добродії)* вважають давньою почесною назвою осіб, які творять добро. Як форму мовленнєвої поведінки це слово фіксує «Історичний словник української мови» Є. Тимченка з XVII ст. Ця словоформа, зазвичай, уживалася в сполученні з доброзвичаєвими означеннями *вельмишановний, вельмиповажний* та з прізвищем, ім'ям, іменем та по батькові. Наприклад: *Вельмишановний добродію Іване Володимировичу*.

Клична форма *громадянине (громадянко, громадяни)* обмежується правовою, юридичною сферою і підкреслює рівність усіх членів суспільства перед законом як осіб, що користуються громадянськими правами і мають певні обов'язки.

Однією з форм звертань до незнайомих людей, яким наперед виказують «кредит довіри», є слово *друзі*. Наприклад: *Шановні друзі! Дорогі друзі!* Характерна вона і для тих, хто є однодумцями. У звертаннях до вищих посадових осіб потрібно використовувати такі мовні формули:

- до Президента: *Ваша Високодостойносте Пане Президенте;*
- до міністрів і послів: *Високодостойний пане Міністре; Високодостойний пане Амбасадоре* або *Високодостойний пане Посол;*
- до слухацької аудиторії: *глибокоповажні пані та панове, дорогі друзі, високоповажна святочна громадо, шановні колеги.*

Вітання – це «слова або жести, звернені до когось-небудь під час зустрічі на знак прихильного ставлення, доброзичливості» [8, С. 348].

Вітання виконує важливу функцію в комунікативному акті – з нього починається спілкування, а часто ним же і обмежується як доброзвичаєвим правилом. Перше враження про людину складається від того, наскільки щиро і привітно вона вітається.

Змістом вітань є добрі побажання. В основі ввічливого поведіння лежить доброзичливе, шанобливе ставлення до співрозмовника. Тому «семантичним центром багатьох висловів української мовленнєвої поведінки є слова з коренем **добр-, здоров-, ласк-**: *Добридень! Добри вечір! Доброго ранку! Добридосвідок! На все добре, добродію! Здоров був! Здорові були! Доброго здоров'я! Дай, Боже, здоров'я! Здрастуйте! Будь ласка! Ласкаво прошу! З Вашої ласки...* та ін.

Досить поширеною морфема **добр-** є в прямих звертаннях, які функціонують переважно в дружній (фамільярній) тональності: *Чоловіче добрий! Людино добра! Добра душе! Люди добрі!*

Добрий день! – найпоширеніше вітання, яке фіксують пам'ятки з XVI ст. Прикметник *добрий* вживається як синонім до слів *приємний, сприятливий*, а значення цього вислову – «побажання хорошого дня, удачі протягом дня». До словоформ із високою тональністю можна додати ще й такі, як: *Дозвольте Вас привітати! Від імені... дозвольте привітати!*

Найбільш відкритою є парадигма доброзвичаєвих формул, характерних для дружньої тональності, зокрема: *Доброго дня! Добридень! Доброго ранку! День добрий! Доброго дня! Добридень! Добрий вечір! Вечір добрий! Добри вечір! Здрастуй! Здоров був! Здорово! Вітаю!*

Частина формул мовленнєвої доброзвичаєвості поступово архаїзується, зокрема такі формули привітання, як: *Добридосвідок! Бог на поміч! З неділею будьте здорові!*

Часом слова-вітання поєднуються з дієсловами *бажаю, зичу* або з ввічливою формою займенника *Вам: Зичу Вам доброго ранку! Бажаю Вам доброго дня!*

Форми *Здрастуй! Здрастуйте!* використовують тоді, коли є сумнів, як слід звертатися до людини в конкретній ситуації. Побажання здоров'я присутнє і в привітаннях *Здоров! Здорова! Здорові!*

Слова *вітання* і *привіт* за походженням пов'язані зі словами *віть, вітка* – «гілка»: *вітати* – «прибути з символічною гілкою» [4, с. 383]. З часом значення вихідного складника «гілка» втратилося, але залишилася семантика «прийти з добром», «зустріти з добром». Промовляючи ці доброзвичаєві слова, ми так само виявляємо прихильне, доброзичливе ставлення до людини.

Кожне свято року, принаймні найголовніше, потребує особливого вітального виразу. Так, на Різдво, зустрічаючись, кажуть:

– *Христос рождається! / Христос ся рождає!*, а у відповідь говорять:

– *Славте Його! / Славмо Його!*

На Великдень тричі промовляють: *Христос воскрес!*, у відповідь звучить: *Воістину Христос воскрес!* або *Воістину воскрес!*

Особлива увага українського народу до вітань у Свят-вечір, на Коляду, на Щедрий вечір. Популярними серед них є такі, як: *Добрий вечір, зі Святим Вечором будьте здорові! Добрий вечір із Колядою! Щедрий вечір, добрий вечір! Добрим людям на здоров'я!*

З-поміж архаїчних привітань відомий доброзвичаєвий вираз *Чолом тобі!* Це пов'язано з тим, що він супроводжувався низьким вітальним поклоном.

Вітаючись, українці найчастіше вдаються до поклону, рукостискання, обіймів, цілування і шапкування. Особливо бажаною є усмішка. Найуживанішими є легкий уклін – вітання чоловіка і плавний нахил – вітання жінки. Трохи нижче вклоняється старшим молодь. Часом поклін при зустрічі може повністю замінювати словесну формулу, зокрема при повторній зустрічі протягом дня або при запізненні на гостину.

Усвідомлення своєї провини і намагання її спокутувати завжди супроводжується проханням вибачити, простити за допомогою спеціальних висловів. **Вибачення** – це «поблажливість до кого-небудь винного, до провини; прощення за провину»; «прохання вибачити» [8, с. 189].

У високій тональності вживають вираз *Прошу вибачення (пробачення, вибачити, пробачити) за...* Найбільш уживаними і стилістично нейтральними в українській мові є лексеми *Вибачте! (Вибач! Вибачай! Вибачайте!); Пробачте! (Пробач! Пробачай!, Пробачайте!)*. Перша з них є запозиченою з польської мови, де вона первісно означала «побачити, роздивитися, розпізнати». У цьому значенні вживається з XVII ст. Слово *пробачити* означає «виявити поблажливість до кого-небудь» і вживається «як вибачення за що-небудь зроблене, як вияв перепрошення» [10, с. 13].

Форми *Вибачаюсь! Пробачаюсь! Я хочу вибачитись!* є некоректними і не можуть бути рекомендовані як вислови вибачення, оскільки за своєю граматичною формою означають дію, спрямовану на діючу особу, тобто: *Сам себе вибачаю*.

Уживана форма вибачення *Даруйте! (Даруйте ласкаво! Даруйте на слові! Прошу дарувати!)* є розмовною, а *Перепрошую!* – діалектна, що виникла під впливом польської мови.

Увічливою вибачальною є формула *Вибачте ласкаво!* Під час уживання неприємних або непристойних слів використовують вираз *Вибачайте (Вибач) на цьому (на цім) слові!*

Як вибачення за серйозну провину, великий проступок уживається слово *Простіть! (Прости!)*. У народі на цей вислів існує відповідь: *Хай (нехай) Бог (Господь, Мати Божа, Небо і т. ін.) прощає! (простить!)*.

Особливе місце серед увічливих виразів належить тим, які вживаються для привернення уваги. Як правило, вони використовуються в ситуації вибачення, прохання, запрошення: *Будь ласка; коли (як, якщо) буде (твоя, ваша і т. ін.) ласка; з ласки вашої (твоєї); будь ласкавий; будь ласкав; будьте ласкаві; будьте люб'язні*. Характерною ознакою цих висловів є те, що до них входять слова з коренем **-ласк-** і **-люб-**. Іменник *ласка* від прикметника *ласкавий*, означає доброзичливе, привітне, великодушне ставлення до кого-небудь. Синонімічним до нього є прикметник *люб'язний*, уживаний зі значенням «уважний», «привітний до кого-небудь».

Найуживаніші відповіді на вибачення: *Нема за що! Нічого! Не варто просити вибачення! Дрібниці: що сталося, то сталося! Я приймаю вибачення!* Можна використовувати народну мудрість: *«Минулося – забулося»*.

В українській доброзвичаєвій традиції особливо значення набули слова-подяки. Народна мудрість стверджує: *«Будь ласка» не кланяється, а «спасибі» спли не гне»*. **Подяка** – «це почуття вдячності за послугу, допомогу, зроблене добро і т. ін; вияв цього почуття; дяка» [9, с. 748].

Мовознавці вважають, що слова *дяка, подяка, дякувати, дякую* вживаються в багатьох слов'янських мовах – білоруській, польській, чеській, словацькій та ін. За даними Етимологічного словника, це слово запозичилося з німецької через польську (у закарпатські говори, можливо, через словацьку) [5, С. 153]. Первісне значення пов'язується зі словом *думка* в розумінні: *«Ви мені зробили добро, я думаю, я пам'ятаю про це»*. Підкреслення вияву вдячності досягається за допомогою загальноприйнятих слів: *щиросердно, уклінно, вельми, глибоко, красно* та ін. У сучасному українському мовленні їх замінюють узвичаєні вирази: *Дякую за гостинність! Вибачайте за клопоти! Щиросердно Вам дякую!*

Крім виразів, що об'єднуються навколо слова *дякую*, для висловлювання вдячності українців не менш часто послуговуються словом *спасибі*. Ця форма більш поширена в Східній Україні. *Спасибі* - скорочений варіант від узвичаєного в Україні вислову «спаси, Боже» – «спасибіг» [14, С. 173]. У поєднанні зі словом *спасибі* вживаються прикметники *велике, сердечне, щире* тощо.

В офіційних ситуаціях слова *подяки* часто вживаються зі словами *дозвольте, прийміть, складаю (складаємо)*. Наприклад: *Дозвольте висловити Вам подяку! Прийміть мою найщирішу вдячність! Складаю щирю подяку!*

Є очевидним, що мовленнєва звичаєвість українців постає з живої мовної практики українського народу. Вона вироблялася протягом тисячоліть і відбиває культурні традиції української нації, відповідає її духовним засадам і має такі ознаки, як: *любов, лагідність, шанобливість, привітність, увічливість (ввічливість), чемність, вихованість, тактовність, обхідливість, коректність, делікатність, приязність, звичайність*.

Дані здійсненого аналізу дозволяють зробити висновок, що мовленнєва доброзвичаєвість є запорукою реалізації творчих можливостей української нації на шляху осмислення духовної культури. Саме духовна культура, з її самобутніми, властивими тільки їй споконвічними національними перевагами, спроможна створити першомодель – суспільство добра. Цим, на наше переконання, повинна бути вмотивована мовленнєва поведінка української нації.

Література.

1. Богдан С. К. Мовний етикет українців : традиції і сучасність / С. К. Богдан. – К. : Рідна мова, 1998. – 475 с.
2. Воропай О. Звичаї нашого народу / О. Воропай. – К. : Оберіг, 1991. – Т. 1. – 455 с.
3. Головацький Я. Слова вітання, благословенства, чемності і обичайності у русинів / Я. Головацький // Вінок русинам на обжинки. – Ч. 2. – Відень, 1847. – 259 с.
4. Етимологічний словник української мови : у 7 т. / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; редкол. О. С. Мельничук (голов. ред.) [та ін.]. – К. : Наук. думка, 1982. – Т. 1: А – Г / уклад. : Р. В. Болдирев [та ін.]. – 1982. – 632 с.
5. Етимологічний словник української мови : у 7 т. / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; редкол. О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін. – К. : Наук. думка, 1985. Т. 2 : Д – Копці / уклад. : Н. С. Родзевич [та ін.]. – 1985. – 572 с.
6. 6. Іванишин В., Радевич-Винницький Я. Мова і нація. – Дрогобич : Відродження, 1994. – 218с.
7. 7. Мацько Л. І. Риторика : навч. посіб. / Л. І. Мацько, О. М. Мацько. – К. : Вища шк., 2003. – 311 с..
8. 8. Новий тлумачний словник української мови: у 3 т. / уклад. : В. Ярема, О. Сліпушко. – 2-ге вид., випр. – К. : Аконті, 2007. – Т. 1. – 928 с.
9. 9. Новий тлумачний словник української мови: у 3 т. / уклад В. Ярема, О. Сліпушко. – 2-ге вид., випр. – К. : Аконті, 2007. – Т. 2. – 928 с.
10. 10. Новий тлумачний словник української мови: у 3 т. / уклад. : В. Ярема, О. Сліпушко. – 2-ге вид., випр. – К. : Аконті, 2007. – Т. 3. – 864 с.
11. 11. Повесть врем'яних літ.: літопис (за Іпатіївським списком) / пер. з давньоруської, післяслово, комент. В. В. Яременка. – К. : Рад. письменник, 1900. – С. 184–186.
12. 12. Радевич-Винницький Я. К. Етикет і культура спілкування : навч. посіб. / Я. К. Радевич-Винницький. – 2-ге вид. перероб. і доп. – К. : Знання, 2006 – 291 с.
13. 13. Русанівський В. М. Культура української мови / В. М. Русанівський. – К. : Либідь, 1990. – 306 с.
14. 14. Словник української мови / упоряд. з додатком власного матеріалу Борис Грінченко : у 4 т. / НАН України, Ін-т української мови. – К. : Наук. думка, 1997. – Т. IV. Р – Я. – 616 с.

УДК 352:354.32

Людмила Юрчук

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ОРГАНАМИ РЕГІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ

Головну роль у реалізації державної політики у сфері освіти відіграють механізми державного управління, але все більше зростає значення інших форм управління освітою, тому вивчення їх впливу та практичне застосування є актуальним.

Ключові слова: управління, менеджмент, механізми, недержавні установи.

© Юрчук Л.М., 2011.

Основним завданням статті є формування наукового уявлення про суть управління взагалі та регіональної освіти зокрема, визначення змісту механізму системи та процесу управління. Виявити механізми сприяння партнерству влади і громади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Як свідчить аналіз літератури, дослідженню феномена державної влади та способів і механізмів її здійснення відводилось чільне місце в працях відомих учених і мислителів. Проблеми становлення української державності, формування системи державного управління, професійної державної служби розглядаються в роботах сучасних українських учених: О. Антонюка, В. Бакуменка, Д. Дзвінчука, Б. Гаєвського, В. Кременя, В. Князева, Касьяненко М, Кіндратець., В. Лугового, В. Майбороди, І. Надольного, Н. Нижник, О. Оболенського, В. Олуйка, В. Скуратівського, В. Троня, В. Цветкова, С. Чукут, Ю. Шарова та ін.

Але аналіз сучасної наукової літератури з проблем державного управління свідчить про те, що в науковому плані проблема взаємовідносин влади й суспільства, їх значення для становлення демократичного державного управління і громадянського суспільства, ролі в цих відносинах іміджу влади та уявлень про державних службовців на сьогодні залишається малодослідженою.

З точки зору предмета управління освітою, найбільший інтерес являє собою державно-громадська система управління, яка задекларована, але не діє. Тобто управління освітою державою, колективом і громадянами (споживачами освітніх послуг) має стати реальністю.

Перш ніж вести мову про управління в галузі освіти необхідно з'ясувати, що ми розуміємо під термінами «освіта» та «управління». Так згідно з роз'ясненнями із матеріалів Вікіпедії – вільної енциклопедії – освіта це цілеспрямована пізнавальна діяльність людей з отримання знань, умінь, або щодо їх вдосконалення. Законом України «Про освіту» визначено, що освіта – це основа інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави.

Освіта призначена, щоб дати новому поколінню початкові знання культури, формуючи поведінку у дорослому житті і допомагаючи у виборі можливої ролі в суспільстві. У широкому сенсі слова, освіта – процес або продукт... формування розуму, характеру або фізичних здібностей особистості... У технічному сенсі утворення – це процес, за допомогою якого суспільство через школи, коледжі, університети та інші інститути цілеспрямовано передає свою культурну спадщину – накопичені знання, цінності та навички – від одного покоління іншому [1].

Освіта – це соціальна система, що функціонує і розвивається за власними законами, які характеризуються такими ознаками, як, скажімо, цілеспрямованість цілісності взаємодія з іншими системами. Сучасна система освіти є однією з важливих підсистем суспільства. І тому якість управління кадровими ресурсами більшою мірою, ніж інші елементи впливає на рівень і результативність освіти.

Існує багато визначень терміну «управління», оскільки точно передати його суть важко. Тим більше, що останнім часом з'явився ще один термін – «менеджмент», який практично є його синонімом. Менеджмент (англ. management) – означає розробку (моделювання), створення і максимально ефективного використання (управління) соціально-економічних систем. Він визначається як процес, за допомогою якого професійно під-

Постановка проблеми

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

Виклад основного матеріалу